

Piotr Szczemielinow

Ustrój sądów Związku Radzieckiego

Palestra 5/3(39), 55-59

1961

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PIOTR SZCZEMIELINOW

Ustrój sądów Związku Radzieckiego*

W dniu 25 grudnia 1958 roku Rada Najwyższa ZSRR uchwaliła ustawę o zatwierdzeniu Podstawowych zasad ustawodawstwa o ustroju sądów Związku SRR oraz republik związkowych i autonomicznych.

Podstawowe zasady ustawodawstwa o ustroju sądów Związku SRR oraz republik związkowych i autonomicznych ustalają zadania socjalistycznego wymiaru sprawiedliwości i formułują zasadnicze założenia ustroju i działalności organów sądowych.

Istniejący system organów sądowych zostaje zachowany jako najbardziej prosty i dostępny dla ludności.

Te właśnie cechy demokratyczne radzieckiego systemu sądowego uważał Lenin za wielki plus państwa radzieckiego. W Podstawowych zasadach znalazły odbicie największe osiągnięcia leninowskiej narodowościowej polityki partii komunistycznej. Zarazem jednak „zasady” przewidują pewne zmiany w dotychczasowym systemie sądów ludowych, a mianowicie: 1) zniesienie systemu dzielnicowego sądów ludowych, 2) zastąpienie go przez jedyny sąd ludowy rejonu lub miasta.

„Podstawy” w zasadniczy sposób zmieniły porządek wyboru sądów ludowych. Okres mandatów sędziów ludowych został przedłużony z trzech do pięciu lat, aby w ten sposób zagwarantować jednolity okres mandatów dla sędziów wszystkich sądów oraz podnieść poziom pracy sędziów. Natomiast kadencja ławników sądowych została skrócona do dwóch lat. Jednocześnie wprowadzony został nowy sposób dokonywania wyboru ławników, a mianowicie bezpośrednio na zebraniach ludzi pracy, a to w celu szerszego przyciągnięcia ludności do udziału w wymiarze sprawiedliwości, a tym samym i w rządzeniu państwem.

Dla wzmocnienia kontroli społecznej nad działalnością sądów wprowadzono obowiązek składania sprawozdań przez wszystkie sądy, zarówno przed wyborcami, jak i przed odpowiednią radą delegatów robotniczych. W celu dalszego zwiększenia roli organów sądowych republik związkowych w wymiarze sprawiedliwości zostało przewidziane

---

* Artykuł powyższy został przesłany Redakcji z Moskwy (przez autora).

urządzenie posiedzeń plenarnych sądów najwyższych republik związkowych.

Na mocy art. 39 „zasad” rady najwyższe republik związkowych uprawnione są do wydawania ustaw o ustroju sądów republik związkowych. Stosownie do ustalonych przez ustawę związkową Podstawowych zasad organizacji i działalności organów sądowych Związku Radzieckiego, w latach 1959—1960 uchwalone zostały w republikach związkowych nowe ustawy o ustroju sądów.

Nowa ustawa o ustroju sądów w największej republice związkowej, tj. w Federacji Rosyjskiej, została uchwalona przez Radę Najwyższą RSFRR na 3 sesji w dniu 27 października 1960 roku.

Nowa ustawa jest bezpośrednim odbiciem wytycznych XX i XXI zjazdów KPZR w sprawie dalszego umocnienia praworządności socjalistycznej, dalszego rozwoju demokracji radzieckiej i szerokiego przyciągnięcia mas ludowych do wymiaru sprawiedliwości. Ustawa o ustroju sądów RSFRR zachowuje i rozwija prawdziwie demokratyczne leninowskie zasady organizacji i działalności sądów: tworzenie wszystkich sądów na podstawie wyborczej, rozpatrywanie spraw we wszystkich sądach z udziałem ławników ludowych, niezależność sędziów i poddanie ich tylko ustawie, jawność przewodu sądowego we wszystkich sądach, zagwarantowanie oskarżonemu prawa do obrony nie tylko w sądzie, lecz także w śledztwie.

W ustawie znajduje swój wyraz również dalszy rozwój najważniejszych zasad leninowskiej polityki narodowościowej, a mianowicie równość obywateli wobec prawa i sądu niezależnie od przynależności narodowej i rasowej i wyznania oraz prowadzenie rozprawy sądowej w języku większości mieszkańców danej miejscowości.

Ustawa o ustroju sądów RSFRR, zachowując istniejący obecnie w RSFRR system sądowy, przewiduje jednocześnie dalsze doskonalenie form organizacyjnych sądu ludowego. Zamiast więc dzielnicowego systemu sądów ludowych tworzone są wyłącznie sądy rejonowe (miejskie). W RSFRR w 3 389 rejonach i miastach czynnych było na mocy uchwały Rady Ministrów 4 470 sądów dzielnicowych. W związku z tym w wielu rejonach i miastach działało po kilka dzielnicowych sądów ludowych, co z kolei prowadziło do powiększenia liczby organów sądowych, powodowało niekiedy rozbieżności w praktyce sądowej nawet w granicach jednego rejonu lub miasta, przeszkadzało w równomiernym rozdziale spraw pomiędzy sądy ludowe, stwarzało trudności w zastępowaniu czasowo nieobecnych sędziów, a niejednokrotnie prowadziło do stwarzania dodatkowych niedogodności dla obywateli, bo często nie wiedzieli, do jakiego sądu powinni się zwrócić z wnioskiem lub skargą. System jedyne go sądu ludowego rejonu (miasta) zamiast dzielnicowego

systemu sądów niewątpliwie doprowadzi do usunięcia wspomnianych wyżej braków i będzie przyczyniać się w dużym stopniu do ujednolicenia praktyki sądowej, polepszenia organizacji i podniesienia poziomu pracy sądów ludowych, jak również do zmniejszenia liczebności etatów.

Istotne zmiany wprowadza ustawa o ustroju sądów RSFRR co do okresu trwania mandatów sędziów ludowych i ławników sądowych, jak również co do trybu wyborów w sądach ludowych.

Sędziowie wszystkich sądów ludowych są wybierani na okres pięciu lat. Nie ma potrzeby ustanawiania dłuższych mandatów w sądach ludowych, gdyż ustanowienie — zamiast trzyletniego — pięcioletniego terminu daje już i tak sędziom ludowym możliwość lepszego zaznajomienia się z warunkami istniejącymi w rejonie sądu i tym samym możliwość polepszenia jakości pracy sądu.

Władza radziecka od chwili swego istnienia przyciągała w szerokim zakresie ludzi świata pracy do wymiaru sprawiedliwości, początkowo w charakterze sędziów tymczasowych-ławników sądowych. Na VII Zjeździe RKP(b) w marcu 1918 r. Lenin, mówiąc o realizacji wymiaru sprawiedliwości w Kraju Rad, powiedział: „Musimy sędzić sami, obywatele co do jednego powinni brać udział w sądeniu i rządzeniu krajem. Dla nas jest rzeczą bardzo istotną wciągnięcie do rządzenia państwem wszystkich bez wyjątku”.

Z górą dwadzieścia lat ławnicy ludowi byli wybierani na zebraniach pracowników. W roku 1938 ustalono, że ławnicy ludowi powinni być wybierani — w tajnym głosowaniu — przez wszystkich obywateli danego rejonu (miasta).

Umieszczenie jednak na listach wyborczych 60—85 kandydatów pozbawiało wyborców możliwości poznania każdego z nich. Z tego względu ustawa o ustroju sądów RSFRR, stosownie do Podstawowych zasad ustawodawstwa o ustroju sądów Związku Radzieckiego, stanowi, że ławnicy ludowi sądów ludowych rejonowych (miejskich) są wybierani na ogólnych zebraniach robotników, pracowników i chłopów według miejsca ich pracy lub zamieszkania, a jeśli chodzi o wojskowych — według siedziby ich oddziałów. Będzie to niewątpliwie sprzyjać dalszemu umocnieniu składu ławników ludowych i podniesieniu autorytetu sądu ludowego.

Uchwały XX i XXI zjazdów KPZR oraz zgodne ze wskazówkami W. I. Lenina dyrektywy partii przewidują całkowite aktywne przyciągnięcie świata pracy do decydowania o sprawach budownictwa socjalistycznego. Znalazło to swe odbicie również w dziedzinie działalności sądów. W Federacji Rosyjskiej bierze udział w pracy sądów ludowych przeszło 35 000 ławników ludowych. Aby zaś zapewnić jeszcze szerszy udział świata pracy w dziele socjalistycznego wymiaru sprawiedliwości,

ustawa o ustroju sądów RSFRR obniża okres trwania mandatów ławników sądowych z trzech do dwóch lat.

Dla zwiększenia roli Sądu Najwyższego RSFRR ustawa przewiduje urządzenie posiedzeń plenarnych Sądu Najwyższego RSFRR z jednoczesnym przyznaniem takim kompletom prawa udzielania sądom wytycznych oraz prawa przedstawiania prezydium Rady Najwyższej RSFRR wniosków o rozstrzygnięcie zagadnień w drodze ustawodawczej i o wykładnię ustaw RSFRR.

Ustawa o ustroju sądów RSFRR stanowi, że nadzór nad działalnością sądową wszystkich sądów republik sprawuje Rada Najwyższa RSFRR.

Ustawa określa także istotę wzajemnych stosunków pomiędzy sądami a Ministerstwem Sprawiedliwości. Ministerstwo Sprawiedliwości dokonuje kontroli pracy sądów, bada i ujednolica praktykę sądową, składa zebraniom plenarnym Sądu Najwyższego RSFRR wnioski o wydanie wytycznych dla sądów, wydaje zarządzenia i instrukcje dotyczące organizacji i polepszenia pracy sądów.

Dla wzmocnienia kontroli społecznej nad działalnością sądów ustawa przewiduje obowiązek składania przez sądy ludowe sprawozdań wyborcom; sprawozdawczość obowiązuje także wszystkie inne sądy republik przed odpowiednimi radami, które dokonały wyboru. Tego rodzaju kontrola społeczna niewątpliwie sprzyjać będzie dalszemu umocnieniu praworządności w zakresie działalności organów sądowych.

Ustawa o ustroju sądów RSFRR reguluje działalność adwokatury, prokuratury, oskarżenia społecznego oraz oskarżenia przeprowadzanego przez stronę — w realizacji wymiaru sprawiedliwości. Odpowiednie w tym względzie przepisy stanowią:

„W celu urzeczywistnienia obrony w śledztwie pierwiastkowym i w sądzie, jak również w celu zapewnienia innej pomocy prawnej obywatelom, przedsiębiorstwom, instytucjom i organizacjom, powołuje się kolegia adwokatów. Kolegia adwokatów są dobrowolnymi zrzeszeniami osób zajmujących się działalnością adwokacką. Kolegia działają na podstawie ustawy zatwierdzonej przez Radę Najwyższą RSFRR” (art. 23 ustawy).

„Generalny Prokurator ZSRR, prokurator RSFRR i podlegli mu prokuratorzy, na podstawie i w trybie przewidzianym w ustawie, biorą udział w posiedzeniach niejawnych, w rozprawach sądowych przy rozpatrywaniu spraw karnych i cywilnych, popierają powództwa w sądzie, sprawują nadzór nad praworządnością i słusnością wyroków, orzeczeń, decyzji i postanowień wydawanych przez sądy, jak również nad wykonaniem wyroków sądowych” (art. 24 ustawy).

„Oskarżenie społeczne i obronę w sądzie mogą wносить i przeprowadzać przedstawiciele organizacji społecznych — w trybie przewidzianym

w ustawie. W wypadkach przewidzianych w ustawach oskarżenie mogą popierać także osoby poszkodowane wskutek przestępstwa" (art. 25 ustawy).

Na mocy dekretu Prezydium Rady Najwyższej RSFR z dnia 28 października 1960 r. została zatwierdzona ordynacja wyborcza dla wyborców sądów rejonowych (miejskich) RSFR.

Ordynacja wyborcza stanowi, że sędziowie ludowi sądów ludowych rejonowych (miejskich) są wybierani przez obywateli rejonu na zasadzie powszechnego, równego, bezpośredniego i tajnego głosowania. Sędzią ludowym lub ławnikiem ludowym może zostać każdy obywatel RSFR, posiadający prawo wyborcze i mający 25 lat skończonych do dnia wyborów.

W wyborach sędziów ludowych i ławników ludowych biorą udział wszyscy obywatele mający do dnia wyborów skończone lat 18 — z wyjątkiem osób uznanych ustawowo za umysłowo chorych.

Zgodnie z dekretem Rady Najwyższej RSFR z dnia 9 listopada 1960 r. i odpowiednich dekretów rad najwyższych innych republik związkowych zostały — do dnia 18 grudnia 1960 r. — przeprowadzone wybory ławników sądowych, a w dniu 18 grudnia 1960 r. wybory sędziów ludowych.

Zgodnie z poleceniem Rady Najwyższej RSFR i rad najwyższych innych republik związkowych Rada Ministrów RSFR oraz rady ministrów innych republik związkowych wydały zarządzenia mające na celu przekształcenie dotychczasowych sądów ludowych na sądy ludowe rejonowe (miejskie).